

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТАРШОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У статті наведено зміст та результати дослідження емоційного інтелекту у старшому юнацькому віці. Розкрито вплив емоційного інтелекту на розвиток особистості у старшому юнацькому віці. У роботі обґрунтовано взаємозв'язок між особливостями емоційного інтелекту та природою міжособистісної взаємодії юнаків та дівчат. Автором встановлена фактична відсутність впливу статі на розвиток емоційних здібностей. Описано особливості динаміки емоційного інтелекту з віком.

Ключові слова: емоційний інтелект, старший юнацький вік, емоції, міжособистісні стосунки, рефлексія.

Постановка проблеми. Юнацький вік по-своєму особливий, важливий та певною мірою вирішальний період у житті людини. Завдання, що стоять перед молоддю у цей час, пов'язані з розвитком особистісної рефлексії й самосвідомості, професійним становленням, з гострою потребою у спілкуванні й глибоких емоційно-насичених міжособистісних стосунках (дружні, любовні взаємини). Таким чином, розвиток та становлення особистості в юнацькому віці великою мірою визначаються успішністю у сфері міжособистісного спілкування. Одним з чинників, що сприяє встановленню та підтримці глибоких та довірливих стосунків є емоційний інтелект.

Останнім часом проблематика емоційного інтелекту стала досить поширеною серед досліджень українських та зарубіжних науковців. Проте, не зважаючи на це, багато поставлених питань залишаються відкритими. Зокрема, це стосується особливостей емоційного інтелекту у старшому юнацькому віці. Так, суперечливими є дані, що стосуються гендерних відмінностей у розвитку емоційного інтелекту, особливостей його динаміки з віком тощо.

Метою даної статті є висвітлення результатів проведеного дослідження емоційного інтелекту представників старшого юнацького віку (студентської молоді).

Результати теоретичного дослідження. Термін "емоційний інтелект" з'явився з припущення про те, що окрім когнітивного інтелекту існують інші фактори, що позначаються на успішності особистості, досягненні поставлених цілей. Американський психолог Е. Торндайк був одним із перших, хто виокремив емоційний інтелект, коли досліджував соціальний інтелект. Авторами терміну "емоційний інтелект" є Д. Мейер та П. Селовей [23]. Сьогодні попри певні розбіжності у розумінні феномену емоційного інтелекту, вчені зійшлися на думці, що це – перш за все, здатність до пізнання, розуміння та управління емоціями, як власними, так і інших людей [16].

Перше детальне обґрунтування важливості емоційного інтелекту у житті людини виклав у своїй праці "Емоційний інтелект: чому він значить більше ніж IQ" Д. Гоулман [4]. Згодом з'явилась велика кількість досліджень, що підтверджують значущість емоційного інтелекту, зокрема, і в юнацькому віці. Науковцями доведено, що високі показники емоційного інтелекту позитивно позначаються на фізичному та психічному благополуччі людини (С. Андерсон, О. А. Бакаленко, Г. Березюк, М. А. Бреккет, Р. М. Ворнер, Ф. П. Дін, В. Петридіс, Дж. Сіаррочі, В. Ю. Стрельников, Л. С. Тараєвська, Дж. Р. Трінідад, Е. Фернхем, О. Філатова, І. Філіппова та ін.); успішності життєдіяльності особистості (Д. Гоулман, Х. Вейзингер, С. Б. Вольф, К. Коган, Р. К. Купер, А. Саваф, та ін.); освітньому процесі (О. А. Айгунова, Е. Аронсон, О. В. Єгорова, В. Зелюк, І. О. Калініченко, В. Ф. Калошин, Л. А. Києнко-Романюк, В. А. Кулганов, М. О. Манойлова, Л. Московець, О. О. Новак, А. В. Подорожня, Н. Н. Самуйлова, Т. І. Солодкова, Є. Штонда та ін.); процесі міжособистісної взаємодії та соціалізації в цілому (І. Ф. Аршава, С. А. Богомаз, Е. Власова, Ю. В. Давидова, О. В. Ерохіна, Н. В. Коврига, Т. М. Кумскова, Д. Люсін, М. Манойлова, В. В. Овсянникова, Т. А. Панкова, Т. П. Шемякіна, Г. В. Юсупова та ін.); пов'язані з лідерськими, управлінськими якостями (Дж. Барлінг, Т. П. Березовська, О. В. Белоконь, Д. Д. Гастелло, А. Гордон, Д. Гоулман, А. Діаз І. О. Єгоров, В. М. Єрмаков, Е. Келовей, Дж. Каур, Т. С. Князева, Р. О. Кудрін, Т. А. Панкова, А. С. Петровська, Ф. Слейтер, І. С. Степанов та ін.); адаптаційним потенціалом (Р. Бар-Он, М. А. Бреккет, С. П. Дерев'янка та ін.); є передумовою розвитку моральності, детермінантою емоційного самоконтролю і т.ін. (І. Ф. Аршава, Н. В. Греса, В. І. Житарюк, М. А. Кузнецов, Т. А. Пашко, Ю. Г. Черножук та ін.).

Особливості емоційного інтелекту в юнацькому віці досліджували такі зарубіжні вчені як О. А. Айгунова, Л. Н. Вахрушева, О. В. Єгорова, М. А. Манойлова, И. Н. Мещерякова, Н. Н. Самуйлова; Д. Л. Рекер та Дж. Д. А. Паркер; Н. Фредеріксен, К. В. Петридіс та Е. Сіммондс, С. Мавровелі та інші.

Так, Л.Н. Вахрушева у результаті проведеного дослідження дійшла висновків, що: 1) чим більш успішно та гнучко молода людина може управляти своїми емоціями, тим позитивніше вона сприймається іншими; 2) розвиток параметрів емоційного інтелекту є важливим фактором успішності юнаків у сфері міжособистісного спілкування; 3) незбалансованість здібностей емоційного інтелекту негативно взаємопов'язана з популярністю у колективі. Також дослідницею встановлено, що чим краще людина розуміє свої власні емоції, тим в більшій мірі їй властиве позитивне ставлення до людей, чуйність, сумлінність, відповідальність і тим більше вона орієнтована на співпрацю; тим вона більш допитлива і здатна вчитися [3]. Д. Мейер та П. Селовей описують дослідження, де студенти з вищим емоційним інтелектом мали більший успіх у стосунках з протилежною статтю [25].

Серед українських дослідників темі емоційного інтелекту представників юнацького віку свої роботи присвятили С. П. Дерев'яно, Т. В. Зайчикова, О. В. Милославська, А. В. Подорожня, Г. М. Свідерська та інші. Українськими вченими встановлено прямиї взаємозв'язок між рівнем розвитку емоційного інтелекту та успішністю студентів, визначено емоційний інтелект як складову комунікативної компетентності студентів тощо. Проте, ґрунтовних робіт з відповідними результатами досліджень із заявленої проблематики у вітчизняній науці все ще бракує.

Методика та процедура дослідження. Для діагностики емоційного інтелекту був обраний тест Мейєра-Саловея-Карузо (MSCEIT). Такий вибір пов'язаний з розумінням емоційного інтелекту як конструкту, що має подвійну природу та перш за все пов'язаний з когнітивними здібностями особистості [16]. MSCEIT є найбільш розробленою та комплексною методикою, що дає можливість об'єктивно оцінити рівень емоційного інтелекту. Об'єктивність досягається за рахунок експертної оцінки. Методика стандартизована для використання на слов'янській вибірці в Інституті психології Російської академії наук [14]. Використання Тесту на емоційний інтелект Мейєра-Саловея-Карузо можливе лише за умови придбання відповідних ліцензій, які ще не доступні відкритому продажу. Тому обробка результатів здійснювалась у співпраці з колегами Російської академії наук – вченими Е.А.Сергієнко та І.І.Ветровою.

Тест MSCEIT складається із завдань з правильними і неправильними відповідями, що є найбільш традиційним для діагностики інтелекту. У тесті виділяється чотири групи здібностей емоційного інтелекту з секціями завдань на виявлення кожного з них: точна ідентифікація емоцій людей та об'єктів; генерування емоцій та вирішення проблем з емоціями; розуміння причин емоцій; відкритість емоціям та зв'язок з мисленням. Підрахунок балів здійснюється за допомогою ключа, що складений на основі експертних оцінок. Отримані результати описують як загальний рівень розвитку емоційного інтелекту (високий, середній, низький), так і рівень розвитку окремих його складових (вміння ідентифікувати, розуміти, використовувати та управляти емоціями).

Для оцінки достовірності відмінності між групами досліджуваних використовувався порівняльний аналіз, а саме непараметричні критерії для непов'язаних вибірок: U-Манна Уїтні – при попарному порівнянні двох груп та Н-Краскала-Уоллеса при порівнянні між собою більше двох груп респондентів. Вказані критерії призначені для виявлення відмінностей у незалежних вибірках, де немає нормального розподілу. Статистична обробка даних проводилась за допомогою пакету програмного забезпечення SPSS 17.0.

У дослідженні прийняло участь 256 досліджуваних, серед яких 162 юнок та 94 юнаків. Дослідження проводилось серед студентів 1-6 курсів ВНЗ України. Так, були залучені студенти Сумського державного університету, Київського національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка та Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Аналіз результатів дослідження. Результати діагностики емоційного інтелекту представників старшого юнацького віку представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

**Результати діагностики емоційного інтелекту в осіб старшого юнацького віку
(методика MSCEIT, Д. Майєр, П. Саловей, Д. Карузо)**

Шкала	Рівні			Середній показник
	Високий	Середній	Низький	
Ідентифікація	0%	54%	46%	82,31
Використання	3%	68%	29%	91,65
Розуміння	10%	66%	24%	94,11
Управління	6%	68%	27%	92,51
Загальний EI	1%	64, 5%	34,5%	86,69

Згідно з отриманими даними, переважна більшість досліджуваних демонструє результати, що відповідають середньому рівню розвитку емоційного інтелекту. Так, середній рівень інтегрального показника емоційного інтелекту мають 64,5% опитаних, низький – 34,5%, високий – 1%. Щодо окремих складових емоційного інтелекту, подібну до інтегрального показника тенденцію спостерігаємо по шкалам "використання емоцій", "розуміння емоцій" та "управління емоціями". Проте, варто відзначити, що дещо вищим є показник за шкалою "розуміння емоцій" – високий рівень притаманний 10% опитаних. Нижчі результати спостерігаються за шкалою "ідентифікація емоцій": високий рівень не продемонстрував жоден досліджуваний, середній – 54%, низький – 46%. Середнє значення загального показника емоційного інтелекту відповідає середньому рівню його розвитку. Такий же рівень спостерігається і в уміннях використовувати знання про емоції, розуміти їх та управляти ними. Найбільше складнощів виникає у респондентів з ідентифікацією емоцій: середній показник за цією шкалою склав лише 82 бали, що відповідає низькому рівню розвитку даного вміння.

Отже, молоді досить часто бракує вміння розуміти власні емоції та емоції оточуючих, а також використовувати ці знання. На думку великої кількості дослідників саме цим, принаймні частково, пояснюються труднощі юнаків та дівчат у сфері міжособистісних стосунків. Так, Дж. Качіпо зазначає, що у людей, які погано сприймають та передають емоції, зазвичай виникають проблеми з підтримкою міжособистісних стосунків, оскільки оточуючі, спілкуючись з ними, часто почуваються некомфортно, хоча і не завжди можуть пояснити, чому так відбувається [4, с. 190]. М. Ка де Врі стверджує, що люди з високим емоційним інтелектом будують більш стійкі міжособистісні стосунки [8]. П. Селовой та Дж. Мейер у своїх роботах повідомляють, що люди з високими показниками емоційного інтелекту демонстрували більшу соціальну ефективність у порівнянні з тими, хто мав низькі значення цього показника [25].

Порівнюючи дані досліджень емоційного інтелекту, вчені часто наголошують на необхідності розрізняти результати, отримані за допомогою різних методик. Проте, важливо зазначити, що взаємозв'язок між емоційним інтелектом та соціальною взаємодією підтверджується не зважаючи на тип використаного діагностичного інструментарію. Так, наприклад, як дослідження Р. Бар-Она (авторська методика), так і робота Брекета (MSCEIT) показали, що емоційний інтелект має суттєвий вплив на природу міжособистісної взаємодії [17, с. 14].

Однією з гіпотез нашого дослідження було припущення про те, що з віком відбувається розвиток, якісні зміни у окремих здібностях емоційного інтелекту. Для з'ясування цього різноманіття ми розділили всю вибірку на 4 групи: 17-18 років; 19-20 років; 21-23 роки; 24-27 років.

Отримані результати піддали пошкальному міжгруповому аналізу. Порівняльний аналіз проводився за допомогою непараметричного методу математичної статистики Н-критерію Крускала-Уоллеса. Отримані нами результати виявились неочікуваними. З'ясувалось, що статистично достовірних відмінностей у рівні розвитку емоційного інтелекту різних вікових груп практично немає. Відмінності на високому рівні значущості ($p \leq 0,01$) помічено лише по шкалі "розуміння емоцій". Більш того, зростання рівня розвитку даних здібностей спостерігається зі зменшенням віку.

З метою аналізу динаміки розвитку емоційного інтелекту в залежності від віку додатково вибірка досліджуваних була розділена на вікові групи відповідно до навчального курсу: перший, другий, третій, четвертий, п'ятий та окремо група аспірантів. Застосування непараметричного методу математичної статистики Н-критерію Крускала-Уоллеса виявило певні відмінності. Результати розрахунків представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Результати розрахунків Н-критерію Крускала-Уоллеса у різновікових групах досліджуваних

Шкали MSCEIT	Chi-Square	df	Asymp. Sig.
Ідентифікація емоцій	10,959	5	,052
Використання емоцій	11,698	5	,039
Розуміння емоцій	28,478	5	,000
Керування емоціями	25,065	5	,000
Емоційний інтелект	19,705	5	,001

На високому рівні статистичної значущості ($p \leq 0,01$) спостерігаються відмінності по шкалам: "розуміння емоцій", "керування емоціями", "загальний емоційний інтелект". "ідентифікація емоцій" та "використання емоцій". При цьому, всі показники виявились вищими у представників перших-других

курсів ніж у третіх-четвертих. Проте, цікавим виявився той факт, що вже у групах аспірантів значення емоційного інтелекту зростають у порівнянні з молодшою групою. По-перше, такі результати можна пояснити тим, що аспірантська група не є репрезентативною вибіркою представників даної вікової категорії. Її складають особи більш цілеспрямовані, здібні тощо. Але все ж отримані дані можуть бути свідченням того, що з віком відбуваються певні зміни у розвитку емоційного інтелекту у бік його росту. Припускаємо, що подібна тенденція не виявлена на прикладі 1-5 курсів, адже вікові відмінності між цими групами не є досить значними.

Звичайно, висунуті нами пояснення не є вичерпними, а встановлений результат потребує подальшої перевірки. Проте, цікаво відзначити, що подібні результати були отримані російською колегою Вахрушевою Л.М., що також вивчала характеристики емоційного інтелекту на етапі юності та ранньої дорослості [3]. Проведене нею дослідження теж не виявило статистично достовірних відмінностей у розумінні емоцій інших та емоційній саморегуляції особами 16-17, 18-19 та 20-21 року. Відмінності на рівні статистичної тенденції були помічені у розумінні власних емоцій та регуляції емоцій інших, проте лише між особами 16-17 та 18-19 років. Вченою також виявлено, що у віці 16-17 років вказані показники емоційного інтелекту вищі, аніж у 18-19 та 20-21 рік, і дорівнюють рівню розвитку емоційного інтелекту осіб старших за 22 роки.

Таким чином, зафіксований нами феномен розвитку гетерохронності розвитку емоційного інтелекту виступає цікавим та важливим для розуміння як вікових, так і загальнопсихологічних закономірностей становлення цієї сфери.

Також нами перевірялась гіпотеза про існування гендерних відмінностей як за окремими параметрами емоційного інтелекту, так і за показником емоційного інтелекту в цілому. Для перевірки цього припущення ми провели порівняльний аналіз із застосуванням непараметричного методу математичної статистики U-критерію Манна-Уїтні. Результати розрахунків представлені у таблиці 3, де відображені лише значущі відмінності.

Таблиця 3

Значущість гендерних відмінностей у розвитку параметрів емоційного інтелекту

Шкали MSCEIT	U-критерій Манна-Уїтні	Середній ранг		Asymp. Sig. (2-tailed)	Значущість
		чоловіки	жінки		
Ідентифікація емоцій	6618,5	118,17	136,63	,057	$p \leq 0,1$
Використання емоцій	5523	106,39	143,23	,000	$p \leq 0,01$
Емоційний інтелект	6655	118,56	136,41	,066	$p \leq 0,1$

Кореляційний аналіз розподілу показників емоційного інтелекту в залежності від статі виявив наявність відмінностей на високому рівні статистичної значущості ($p \leq 0,01$) лише за шкалою "Використання емоцій". На рівні статистичної тенденції ($p \leq 0,1$) відмінності встановлено також між статтю і такими шкалами як "Ідентифікація емоцій" та інтегративним показником емоційного інтелекту. Вказані відмінності констатують, що кращою мірою згадані здібності розвинені саме у жінок. Відсутність значущих відмінностей за більшістю шкал, а також за інтегральним показником емоційного інтелекту свідчить про той факт, що стать далеко не завжди може впливати на рівень розвитку емоційного інтелекту. Лише в окремих випадках вона може певною мірою позначатися на особливостях розвитку окремих складових емоційного інтелекту.

Виявлена тенденція відповідає вже описаним у науці даним. Так, багато вчених зазначають, що однакостайне надання переваги у розумінні та використанні емоцій жінкам є стереотипом, який все частіше спростовується сучасними дослідженнями. Наприклад, Н. Айзенберг та Р. Леннон пояснюють це тим, що чоловіки часто не бажають, щоб їх бачили емоційними чи емпатійними [20]. Такі особливості емоційної сфери формуються у чоловіків та жінок на основі стереотипного виховання.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, рівень розвитку емоційного інтелекту більшості представників старшого юнацького віку перебуває у межах середнього. Проте, досить значною є частка молоді, яка демонструє досить низькі здібності в розумінні та управлінні емоціями. Особливі складності викликають вміння ідентифікувати емоції та використовувати знання про емоції у соціальній взаємодії. В особливостях емоційного інтелекту чоловіків та жінок спостерігаються незначні відмінності. Старші за віком респонденти показали нижчий рівень розвитку емоційного інтелекту у порівнянні з молодшими (студентами).

Подальші дослідження емоційного інтелекту у старшому юнацькому віці можуть стосуватися як перевірки та підтвердження отриманих результатів, так і розробки заходів з розвитку вмінь розуміти емоції та керувати ними.

Використані джерела

1. Айгунова О. А. Особенности базовых компонентов эмоционального интеллекта математически одаренных юношей с разной учебной успешностью: автореф. дис. на получ. научн. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.01 "Общая психология, психология личности, история психологии" / О. А. Айгунова. – Москва, 2011. – 23 с.
2. Березюк Г. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості // Психологічні студії Львівського ун-ту. – 2008. – С. 20-23.
3. Вахрушева Л. Н. Выраженность структурных и качественных характеристик эмоционального интеллекта на этапе юности и ранней взрослости: дис. канд. психол. наук: 19.00.03 / Вахрушева Людмила Николаевна – Москва, 2011. – 202 с.
4. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Дэниел Гоулман; пер. с англ. А. П. Исаевой. – М.: АСТ МОСКВА; Владимир: ВКТ, 2009. – 478 с.
5. Деревянко С. П. Роль эмоционального интеллекта в процессе социально-психологической адаптации студентов [Текст] / С. П. Деревянко // Инновационные образовательные технологии. – 2007. – № 1 (9). – С. 92-95.
6. Егоров И. А. Влияние уровня эмоционального интеллекта руководителей организации на выполнение управленческих функций : автореферат дис. на соискание степ. канд. психол. наук : 19.00.05 / Егоров И. А. – Гос. ун-т упр. Москва, 2006. – 24 с.
7. Зайчикова Т. В. Особливості прояву емоційного інтелекту у студентів / Т. В. Зайчикова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 12, Психологічні науки. – К. : НПУ, 2009. – Вип. 26 (50), Ч. 1: – С. 240-244.
8. Ка де Ври М. Мистика лидерства. Развитие эмоционального интеллекта / М. Ка де Ври. // Пер. с англ. М.: Альпина Паблишер, 2003. – 289 с.
9. Курганська Л. О. Емоційний інтелект як структурна одиниця професійної ідентичності фахівців психолого-педагогічної сфери / Л. О. Курганська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 12: Психологічні науки: збірник наукових праць. – Вип. 39 (63) – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – 245 с. – С. 117-123.
10. Мещерякова И. Н. Развитие эмоционального интеллекта студентов-психологов в процессе обучения в вузе: автореф. дис. на получ. научн. степени канд. психол. наук : спец 19.00.07 "Педагогическая и возрастная психология" / И.Н. Мещерякова – Курск, 2011. – 239 с.
11. Милославська О. В. Емоційний інтелект як складова комунікативної компетентності студентів: дис. канд. психол. наук : 19.00.01 / Милославська Олена Володимирівна. – Х., 2011. – 190 с.
12. Носенко Е. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості / Е. Носенко // Психологія і суспільство : український науково-економічний та соціально-психологічний часопис. – Тернопіль: Інститут експериментальних систем освіти, 2004. – № 4 – С. 95-109.
13. Подорожня А. В. Взаємозв'язок між рівнем розвитку емоційного інтелекту та успішністю студентів / А. В. Подорожня // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія : Психологічні науки / Чернігівський держ. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – Чернігів, 2007. – Вип. 49. – С. 92-95.
14. Сергиенко Е. А. Тест Дж. Мэйера, П. Саловея, Д. Карузо "Эмоциональный интеллект" (MSCEIT v.2.0.): Руководство / Сергиенко Е. А., Ветрова И. И. – М.: Изд-во "Институт психологии РАН", 2010. – 176 с.
15. Стрельников В. Ю. Роль емоційного інтелекту у забезпеченні здоров'я людини / В. Ю. Стельніков // Постметодика, 2010. – №6 (97). – С.15-22.
16. Темрук О. В. Проблема емоційного інтелекту на сучасному етапі розвитку психологічної думки / О. В. Темрук, Л. О. Колісник // Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди": збірник наукових праць – Переяслав-Хмельницький, 2014 – Вип. 34. – С. 87-98.
17. Bar-On R. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI) / University of Texas Medical Branch Psicothema, 2006. – № 18, suppl. – pp. 13-25.
18. Ciarrochi J. Emotional intelligence moderates the relationship between stress and mental health / Ciarrochi J., Dean F.P., Anderson S. // Personality and Individual Differences. – 2002. – V. 32. – pp. 197-209.
19. Cooper R.K. Executive EQ: Emotional intelligence in leaders and organizations / R.K. Cooper, A. Sawaf. – New York: Grosset Putnam, 1997.
20. Eisenberg N. Sex differences in empathy and related capacities / Eisenberg N., Lennon R. // Psychol. Bulletin, 1983. – v. 94. – pp. 100-131.
21. Frederickson N. Trait emotional intelligence as predictor of socioemotional outcomes in early adolescence / Frederickson N., Petrides K.V., Simmonds E. // Personality and individual differences. – 2012. – № 52. – pp. 323-328.

22. Mavroveli S. Trait emotional intelligence, psychological well-being and peer-rated social competence in adolescence / Mavroveli S., Petrides K.V., Rieffe C., Bakker F. // *British journal of development psychology*. – 2007. – #25. – pp. 263-275.
23. Mayer J.D. What is emotional intelligence / Mayer J.D., Salovey P. // *Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators* / P. Salovey, & D. Sluyter (Eds.). – New York : Basic Books, 1997. – pp. 3-31.
24. Reker D.L. Emotional intelligence, mood, and problem behaviors in children and adolescents / Reker D. L., Parker J.D.A. // *Poster session presented at APA 107th Annual Convention*. – Boston, MA., 1999.
25. Salovey P. Emotional intelligence / Salovey P., Detweiler-Bedell B. T., Detweiler-Bedell J.B., Mayer J. D. // *Handbook of emotions (3rd edition)* / M. Lewis, J.M. Haviland-Jones, & L. Feldman Barrett, (Eds.). – New York: Guilford Press, 2008. – pp. 533-547.

Kolisnyk L.

EMOTIONAL INTELLIGENCE PECULIARITIES IN OLDER ADOLESCENCE

The article is devoted to the study of the emotional intelligence features in older adolescence. The author reveals the impact of emotional intelligence on youth personal development. The age tasks solving in older adolescence are closely connected with communications. The relationship between emotional intelligence features and nature of interpersonal interaction is substantiated. The ideas are confirmed by the results of the foreign scientists' researches.

A special attention is paid to the Ukrainian scientists' works that are devoted to the study of emotional intelligence in older adolescence. The lack of fundamental studies in the mention field is stated as a problem.

The article presents the content and results of the study of emotional intelligence in older adolescence. Emotional intelligence is considered as ability to perceive, understand and regulate emotions in the self and others. Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT) is used to achieve the goals. The choice of the diagnostic methodic is related with the idea that emotional intelligence has a double nature and first of all is connected with the personality cognitive abilities.

The data were obtained from 256 persons (162 female and 94 male) in the age from 16 to 25 years old. All of them are the students of Ukrainian higher educational establishments. Reliability of the results is confirmed by a comparative analysis that was made by using the nonparametric criteria – U – Mann Whitney test and H-Kruskal – Wallis test.

The obtained data describe both the development level of general emotional intelligence and the levels of its components (abilities to identify, understand, use and manage emotions). The existence of gender differences in emotion intelligence levels was studied. The features of the emotional intelligence age dynamics are described.

Key words: *emotional intelligence, older adolescence, emotions, interpersonal relationships, reflection.*

Стаття надійшла до редакції 19.10.2014